

Rusijos ir JAV žaidimai Kuboje

Silvija Gilė, Rytų Europos studijų centras

JAV ruošiantis įrengti priešraketinės gynybos skydo elementus Čekijos ir Lenkijos teritorijose, Rusija ieško atsako į šiuos įžūlius planus.

Liepos 21 d. Rusijos dienraštis „Izvestia“, cituodamas aukštą Rusijos karinių pajėgų pareigūną, išplatino informaciją apie Rusijos planus įrengti bombonešių bazes Kubos teritorijoje, 145 km atstumu nuo JAV pakrantės, kaip Rusijos atsaką į JAV priešraketinį skydą Rytų Europoje.

Jau kitą dieną JAV orų pajėgų generolas Nortonas Schwartzas, reaguodamas į „Izvestia“ pranešimą, įspėjo Rusiją geriau nesiimti tokių veiksmų, nes, JAV požiūriu, jie būtų „raudonos linijos“ peržengimas, nepriimtinas JAV saugumui. Rusijos gynybos ministerijos atstovas spaudai Ilchatas Baičurinas „Izvestia“ pranešimus pavadino „dezinformacija ir naujais išsigalvojimais“, kuriuos skleidžia tam tikros valstybės, dislokuojančios savo bazes šalia Rusijos sienos, šia užuomina kaltindamas pačias JAV provokacijomis.

„Rusija vykdo taikią politiką ir nekuria karinių bazių kitų valstybių pasieniuose“, – teigė jis¹.

Kubos valdžios atstovai į šiuos pareiškimus nesureagavo. Apie tai buvo užsiminta liepos 24 d. publikuotuose Fidelio Castro apmąstymuose. Iš valdžios pasitraukęs lyderis pagyrė prezidento pareigas einantį brolių Raulį Castro už tai, kad šis išlaikė „orią tylą“ po liepos 21 d. „Izvestia“ išspausdintų teiginių, susijusių su galimai bombardavimams skirtų Rusijos bazių įrengimu Kuboje.

Jo nuomone, tokios hipotezės Rusijoje atsirado dėl to, kad „jankiai užsispyrusiai siekia dislokuoti savo radarus ir paleidimo platformas šios didžiosios jėgos pasienyje“². F. Castro visą JAV politiką Kubos atžvilgiu vadina makiaveliška strategija ir teigia, kad būtent dėl to nesiruošia nei aiškintis JAV, nei jų atsiprašinėti.

Kitaip sakant, nei patvirtina, nei paneigia kalbų, susijusių su rusų bombonešių dislokacija Kuboje. Tokia Kubos pozicija suprantama: viena vertus, JAV yra didžiausias Kubos priešas, tad niekaip nereaguodama (nei patvirtindama, nei paneigdama) į „Izvestia“ teiginius, Kuba „įkanda“ JAV. Kita vertus, taip ji išlaiko pozicijas galimoms deryboms su Rusija dėl ekonominio ir galbūt karinio bendradarbiavimo.

Praėjus keletui dienų po viešų abiejų pusių pasisakymų, liepos 31-rugpjūčio 1 dienomis oficialaus vizito į Kubą išvyko Rusijos ministrų, viceministrų ir stambių verslininkų delegacija, vadovaujama vicepremjero Igorio Sečino. Pagrindinis kelionės tikslas – pilnai atkurti bendradarbiavimą su sala energetikos, komunikacijų, informacinių technologijų bei švietimo srityse.

Vienas iš vizito uždavinių buvo energetinio bendradarbiavimo klausimai – derybos dėl Kubos naftos telkinių plėtros, kuria yra susidomėjusi Rusijos valdžios kontroliuojama „Zarubezhneft“ ir privataus kapitalo kontroliuojama „Lukoil“.

¹ „Кто и зачем “дезинформировал” нашу редакцию“ – izvestia.ru- 2008 m. liepos 25 d. - <http://www.izvestia.ru/opinion/article3118821/>

² Reflexiones de Fidel, „La estrategia de Maquiavelo” - “Granma”, 2008 m. liepos 24 d. - <http://www.granma.cu/espanol/2008/julio/jue24/reflexiones24.html>

Nėra jokio pagrindo abejoti tokiais Rusijos ir jos naftų kompanijų interesais, mat Kuba turi nuo 5 iki 10 milijardų barelių naftos dar neeksploatuojamuose telkiniuose, esančiuose jos teritoriniuose vandenyse. O ir pats I. Sečinas yra valstybės kontroliuojamos „Rosneft“ direktorių tarybos pirmininkas.

I. Senčinas išreiškė pasitenkinimą susitikimais su aukštais Kubos valdžios pareigūnais, sakydamas, kad po šio vizito bus pasirašytos naujos sutartys ir rengiami nauji projektai. Nors abi pusės viešai džiaugėsi susitikimų rezultatais, dienraščio „Kommersant“ duomenimis, vizitas nebuvo itin sėkmingas, kadangi Kubos valdžios atstovai buvo gerokai įsižeidę dėl prieš vizitą kilusių kalbų apie galimą bombonešių Kuboje dislokavimą, mat su Havana apie tai iki tol nebuvo kalbėta.

Po susitikimų su Kubos valdžios atstovais Rusijos Valstybės Dūmos Tarptautinių santykių komiteto pirmininkas Andrejus Klimovas naujienu agentūrai „RIA Novosti“ teigė, kad „Rusija gali priimti sprendimą dėl karinio dalyvavimo Kuboje, atsakydama į priešraketinio skydo diegimą Europoje. Jei JAV dislokuotų priešraketinės gynybos skydo elementus arti mūsų sienos, Rusija taip pat gali dislokuoti savo sistemas valstybių, kurios su tuo sutinka, teritorijose“, – teigė jis.³

Įdomu tai, kad tik vienas aukštas Kubos diplomatas (kurio tapatybė neįvardijama) pareiškė, kad Kuba yra pasiruošusi bendradarbiauti su Rusija civiliniuose sektoriuose, bet neketina atnaujinti dvišalio karinio bendradarbiavimo, ypač po to, kas atsitiko su Lourdes žvalgybos stotimi.⁴

Kiti pareigūnai tylėjo, nes, kaip priminė F. Castro, Kuba neketina niekam aiškintis. Nuo tada, kai JAV ėmė kalbėti apie priešraketinių bazių įrengimą Europoje, Kubos vardas Rusijoje imtas minėti vis dažniau, nors šia tema su Kubos lyderiais iki šiol tartasi nebuvo.

Nei vizito metu, nei po jo apie jokią karinį bendradarbiavimą oficialiai nekalbėjo nei Kubos, nei Rusijos atstovai. Tiesa, niekas nežino, apie ką buvo kalbama už uždarytų durų.

Rusijos elektroninių radarų stotis Kuboje

Netoli Havanos esančiame Lourdes kaimelyje Sovietų Sąjunga dar 1964 m. įrengė elektroninių radarų stotį, skirtą žvalgybai. Lourdes bazė užėmė 45 kvadratinių kilometrų teritoriją, joje darbuodavosi nuo 1 tūkst. iki 1 tūkst. 500 rusų inžinierių ir technikų bei karinio personalo. Pagrindinė stoties specializacija – telefoninis šnipinėjimas. Stoties įranga galėjo aprėpti komunikacines sistemas didžiojoje JAV teritorijos dalyje bei tarp JAV ir Europos, taip pat perimti iš JAV siunčiamus signalus.

Pasibaigus Šaltajam karui, Rusija išreiškė pageidavimą išlaikyti šią stotį visų pirma kaip priemonę patikrinti, ar JAV laikosi su Rusija pasirašytų atominio nusiginklavimo sutarčių.

Sovietmečiu Kuba negaudavo „nė kapeikos“ už šią stotį, o po Sovietų Sąjungos žlugimo Rusijai teko įsipareigoti mokėti Kubai už stoties išlaikymą. 1992 metais Rusija sumokėjo 90 milijonų, 1993-1995 m. – 160 milijonų, ir 1996-2000 m. – 200 milijonų dolerių. Taip pat Kuba galėjo naudotis kai kuria šioje stotyje gaunama žvalgybine informacija, reikalinga Kubos saugumui.

Lourdes buvo labai svarbus strateginio balanso tarp Rusijos ir JAV svirtas, nes Rusijos žvalgybinė bazė JAV pašonėje

³ **Igor Sechin Tested a New Approach to Cuba** – kommersant.ru – 2008 m. rugpjūčio 4d. - http://www.kommersant.com/p1007608/r_527/Russian_delegation_visited_Cuba/

⁴ **Cuban-Russian future military cooperation is unlikely – diplomat** – rian.ru – 2008 m. rugpjūčio 2d. - <http://en.rian.ru/world/20080802/115531448.html>

nuolat kėlė įtampas. Tad JAV pasistengė jos atsikratyti. 2000 m. JAV Kongrese buvo priimtas įstatymas, kuriuo uždrausta restruktūrizuoti milijardinius Rusijos įsiskolinimus, nebent ši uždarytų Lourdes. Todėl 2002 m. tuometinio Rusijos prezidento Vladimiro Putino įsakymu Lourdes buvo uždaryta.

Kubos valdžia apie Lourdes uždarymą nebuvo oficialiai informuota, tad iki šiol pyksta ant Rusijos dėl tokio „nugarbingo“ poelgio.

Įdomu tai, kad visai neplanuotai prie Rusijos delegacijos prisijungė Rusijos Federacijos Saugumo tarybos sekretorius Nikolajus Patruševas. Jis prie Rusijos delegacijos Kuboje prisijungė grįždamas iš Rio de Žaneiro, kur tuo metu viešėjo.

N. Patruševas taip pat dalyvavo I. Sečino susitikime su R. Castro. Kubos žiniasklaida teigia, jog šio susitikimo metu draugiškoje aplinkoje buvo aptarti jau egzistuojantys geri santykiai ir išreikšta politinė valia juos stiprinti. Buvo pabrėžiamas abipusis interesas tęsti ir stiprinti ekonominius, prekybinius, finansinius ryšius, tai pat aptartos įvairios dvišalių santykių palaikymo temos.

Tuo metu JAV žiniasklaida teigia, kad N. Patruševas ir I. Sečinas atvyko į Kubą tartis dėl karinio bendradarbiavimo. Teigiama, kad Šaltojo karo metu Mozambike ir Angoloje dirbęs I. Sečinas palaiko gerus ryšius su Kubos karo „patarėjais“, kariškiais ir žvalgiais, su kuriais kovėsi bendrame fronte prieš JAV, tad dabar gali tais ryšiais pasinaudoti. Be to, I. Sečinas yra vienas iš Kremliaus „silovikų“ lyderių ir pasižymi itin anti-vakarietiškomis užsienio politikos nuostatomis.

Visos trys šalys šioje istorijoje turi savas įvykių versijas, savus tikslus, interesus bei juos atitinkančius elgesio scenarijus. Tik veikėjų startinės pozicijos gerokai skiriasi.

JAV, ruošdamosi dislokuoti priešraketinės gynybos skydo elementus Vidurio ir Rytų Europoje, tikrai žinojo, kad sulauks vienokio ar kitokio Rusijos atsako. Tad Vašingtono atsakymas į „Izvestia“ pranešimą buvo trumpas ir aiškus perspėjimas Rusijai neperžengti „raudonos linijos“.

Rusijos delegacijos vizitą Kuboje JAV interpretavo kaip perspėjimą, kad JAV bazės Rusijos pašonėje gali išprovokuoti panašų atsaką. Žvelgiant iš JAV pozicijų, tai, kas įvyko, tebuvo vieša Rusijos nepasitenkinimo JAV politika išraiška, kol kas neturinti jokio realaus pagrindo. Tačiau JAV turėtų atidžiai stebėti kiekvieną Rusijos žingsnį, nes simbolinį Rusijos atsakymą gali sekti realūs veiksmai.

Tuo metu **Kubai** išties praverstų ekonominis bendradarbiavimas su Rusija, tačiau karinis bendradarbiavimas reikštų, kad Kuba ir vėl tampa Rusijos bei JAV santykių įkaite. Tačiau tarp didžiųjų galių Kubai eilinį kartą tektų antraeilis vaidmuo. Antras tokio vaidmens dublis brolių Castro tikrai nedomina. Be to, jie vis dar jaučiasi įsižeidę dėl Maskvos nugarbingo poelgio, kai ji, pasidavusi Vašingtono spaudimui ir nepranešusi Havanai, uždarė Lourdes stotį, teikusią ne tik didžiulę finansinę naudą, bet ir buvusią savotišku akibrokštu „pagrindiniam priešui“.

Galima ir švelni karinio bendradarbiavimo tarp Rusijos ir Kubos versija. Kalbama apie tai, kad Kuba gali tapti degalų papildymo Rusijos oro pajėgoms tašku. Be to, neatmestina, kad būtų atnaujintas bendradarbiavimas žvalgybos srityje: abiejų tautų interesas šioje srityje sutampa, kadangi JAV yra pagrindinis šnipinėjimo taikinytis.

Vis dėlto pagrindinis šio epizodo veikėjas yra **Rusija**. Kremliaus pasirinkti pasiuntiniai ir vizito laikas į Kubą rodo, kad Maskva stengiasi įspėti Vašingtoną. Nors Rusijos Saugumo ministerija paneigė „Izvestia“ teiginius dėl bombonešių dislokavimo Kuboje ir net bandė „dezinformacija“ apkaltinti pačias JAV, Rusijos viešojoje erdvėje šis diskursas vis dar palaikomas.

Be A. Klimovo teiginių Rusijos spaudoje, pasirodė dar keletas aukštųjų pareigūnų, nepanorusių atskleisti savo tapatybės, teiginiai apie realius karinio bendradarbiavimo su Kuba planus. Rusiją galbūt iš tiesų domina energetinis bendradarbiavimas su Kuba, tačiau iš esmės santykių su ekonomiškai žlungančiu totalitariniu brolių Castro režimu atstatymas Rusijai būtų nuostolingas. Savu laiku santykiai su Kuba Sovietų Sąjungai jau kainavo milijonus dolerių.

Vienas iš galimų tokio Rusijos elgesio paaiškinimų – pastebimas Rusijos politikos Lotynų Amerikos regione suaktyvėjimas. Rusijos aktyvumas Lotynų Amerikoje nėra didelė strateginė iniciatyva savaime, tačiau ganėtinai tiesmukas signalas JAV politikams.

Vašingtonas nuosekliai rėmė tai, kas, Maskvos požiūriu, yra antirusiškos tendencijos posovietinėje erdvėje. Du šiuo metu pastebimiausi atvejai – Gruzija ir Ukraina, turinčios JAV užnugarį dėl stojimo į NATO. Rusija savo ruožtu imasi atsako bičiuliaudamasi su JAV pašonėje esančiais antiamerikietiška nusiteikusiems valstybių vadovais.

Vienas iš tokių pavyzdžių yra draugystė su Venesuelos prezidentu Hugo Chavezu. Ilgalaikėje perspektyvoje geri Rusijos santykiai su Lotynų Amerikos ir Karibų valstybėmis, priešiška nusiteikusiomis JAV atžvilgiu, gali pasitarnauti kaip galios svertas santykiuose su JAV.

Taigi Rusijos politiką – draugystę ir bendradarbiavimą – Kubos atžvilgiu galima įvardyti kaip atsvaros JAV veiksmams Vidurio ir Rytų Europoje paiešką. Tačiau šiuo atveju labai sunku būtų įvertinti, ar Kuba yra pakankama atsvara Rusijos „galvos skausmui“, kurį kelia Ukraina ar Gruzija.

Be to, Rusija, bendradarbiaudama civilinėse sferose, galbūt mano taip išsiderėianti ir karinį bendradarbiavimą su Kuba. Rusijos ekonominė parama būtų pakankamai svarus ramstis R. Castro režimui, kadangi šiuo metu Kubos ekonominė padėtis yra itin sudėtinga.

Šioje situacijoje lieka keletas klausimų: ar Rusija nori didinti įtampą santykiuose su JAV? Ar Kubos valdžia pasiruošusi dėl ekonominės paramos pakartoti 1962-ųjų scenarijų?

Žvelgiant iš techninės pusės, bombonešių dislokavimas Kuboje būtų strategiškai ne visai logiškas žingsnis. Buvęs Rusijos strateginių raketų pajėgų vadas, dabar Saugumo, gynybos ir teisės akademijos viceprezidentas, generolas Viktoras Jesinas teigia, kad Rusijos bombonešiai Kuboje – nereikalingas ir net pavojingas dalykas, nes jie efektyvūs tik tuomet, kai yra paleidžiami iš vietovės, kuri yra už efektyvios priešininko gynybos zonos ribų.⁵

„Izvestia“ minėti bombonešiai Tu-160 ir Tu-95MS neseniai buvo modernizuoti ir gali raketą nunešti net 3 tūkst. 500 km atstumu. Taigi nėra reikalo jų laikyti 145 km atstumu nuo JAV, kur jie būtų lengvai aptinkamu JAV oro gynybos.

Taigi galima daryti prielaidą, kad Rusijai karinis bendradarbiavimas su Kuba nėra reikalingas, o gerų santykių palaikymas su brolių Castro valdoma sala Rusijai bus naudingas, kai tik prireiks pagrasinti ar „įspėti“ JAV. Kitaip tariant, Kuba Rusijai gali tapti tiesiog parankiu atsarginiu variantu.

---

⁵ *Russian expert warns against nuclear bombers in Cuba* – rian.ru – 2008 m. liepos 24 d. - <http://en.rian.ru/russia/20080724/114852486.html>

Dėl įvykių Gruzijoje Rusijos bombonešių dislokavimo Kuboje „skandalas“ nublanko ir pasimetė viešojoje erdvėje, tačiau nereikia jo užmiršti. Gruzijos atvejis tik dar kartą įrodo, kad Rusija yra nusiteikusi išlaikyti savo įtaką postsovietinėje erdvėje, ir neleis JAV taip lengvai joje įsitvirtinti, nesvarbu kokių priemonių tektų imtis.